

Arkivcentrums forskarblad

Nr 11. Forska i flottningsarkiv

Så sent som 1991 flottades timmer i värmländska vattendrag. Klarälven var faktiskt den sista flottleden som användes i landet, och är på så sätt unik. Ett inslag i det värmländska vardagslivet försvann med flottningen, men ännu finns lämningar kvar efter flottningsepoken. Vid sidan av det (tvivelsaktiga) nostalgiska skimmer som finns förknippat med epoken, är flottningen ett intressant fenomen i sig som omfattar både teknik-, kommunikations-, person- och miljöhistoria. De viktigaste arkiven kring flottning i Värmland finns i Värmlandsarkiv.

Bakgrund

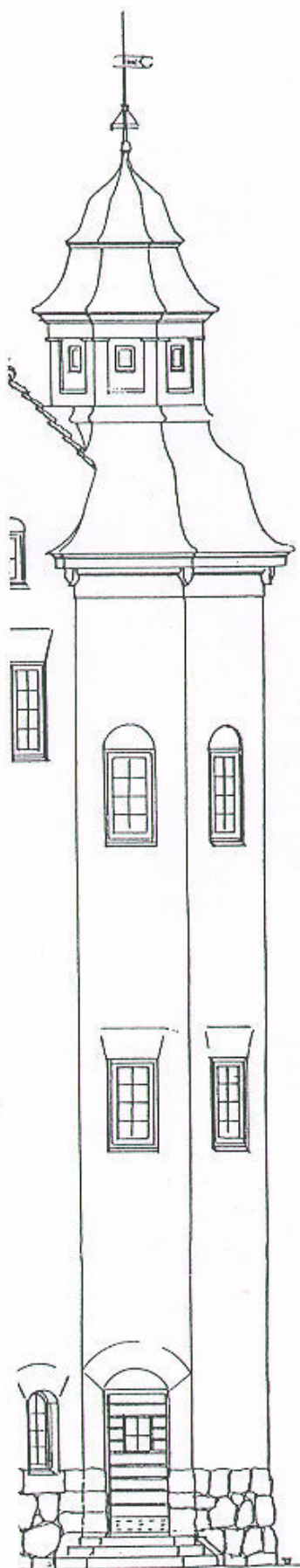
Fram till mitten av 1800-talet var skogen till stor del reserverad för de behov som järn- och bergshantering hade. Viss flottning förekom dock i reglerad form. Skogsindustrin fick sitt genombrott vid denna tid och behov av råvaror uppstod. Virkeshandlare och sågverksägare bildade strömmrensings- och flottningsbolag som exempelvis "Herrar Timmerhandlare på Clara Elf". Genom 1880 års förordning om allmän flottled samt 1919 års flottningslag, fastslogs att virkesintressenterna i ett vattensystem skulle organisera sig i flottningsföreningar. Dessa föreningar var en sorts kooperativ, vars uppgift var att organisera flottningen och underhålla flottleden. De största intressenterna svarade i praktiken ofta för administrationen. Styrelsen utsågs av flottningsstämman, och i styrelsen fanns bland annat representation från länsstyrelsen.

Flottningens tekniska höjdpunkt inföll omkring 1960, men då hade mängden flottgods börjat minska kraftigt. Från att ha varit ett konkurrenskraftigt alternativ till järnvägstransporter, fick flottningen stå tillbaka för utbyggnaden av skogsbilvägar. Virkestransporter på lastbil blev mer lönsamma. Man slapp problemen med omlastningar och råvaruförluster i form av sjunkvirke.

Flottningsarkiven

De flesta flottningsföreningarna i Värmland har efterlämnat källmaterial i Värmlandsarkiv. De största föreningarna var Klarälvens flottningsförening och Fryksdalens flottningsförening. De mindre föreningarna slogs samman eller upphörde, och slutligen fördes administrationen samman i Klarälvens flottningsförening 1967. Därigenom administrerades all flottning i Klarälvens och Frykens vattensystem, även den på norsk sida.

Övergripande information om flottningsföreningarnas verksamhet finner man i tryckta årsberättelser, styrelse- och stämmoprotokoll. (Årsberättelserna finns för övrigt i en uppsättning i referensbibliotekets småtryckssamling). Flottningspersonalen märks i räkenskaper, avlöningslistor och arbetsförtjänstkort. Arbetsförhållanden kan beskrivas i utredningar, tidsstudier och inspektionsrapporter. Timmerhanteringen avspeglas i virkes- och flottläggningsjournaler samt flottningsstatistik. För att kunna skilja de olika flottgodsintressenternas virke åt, fanns särskilda skiljeställen. Timret var märkt med speciella timmermärken, vars utformning framgår av timmermärkeskartor. Handlingar om skiljeställen finns i relativt stor omfattning. De tekniska anordningarna i form av exempelvis anläggningar, bogserbåtar och fordon, finns rikt belysta i ritningar, fotografier, utredningar, försäkringar, anbuds- och offertunderlag mm. Själva flottleden behandlas i synehandlingar, vattendomar och hydrologiska uppgifter. Större projekt som exempelvis kraftverksbyggen kan också med fördel undersökas med utgångspunkt från flottningsarkiven.

Som ett komplement till flottningföreningarnas arkiv finns källmaterial också i andra sammanhang. Länsstyrelsens funktion som tillsynsmyndighet har avsatt handlingar kring flottlederna, främst kanske i form av utslag och resolutioner. Landsfiskalerna kan ha uppgifter om de varit aktförvarare. Skogsbolagen har ofta varit de största flottgodsintressenterna, och deras arkiv innehåller därför flottningsrelaterade handlingar. Skogs- och flottningsarbetarnas fackliga organisationer, förvarade i Folkrorelsernas arkiv, kan också vara av viss betydelse.

Övrigt

Länsstyrelsens miljöenhet kartlade för några år sedan vilka vattendomar som gällt i vattensystemen. Av dessa uppgifter har en databas sammanställts, tillgänglig på länsstyrelsen. Vattendomar söks annars i Vänersborgs tingsrätt, som fungerar som Västerbygdens vattendomstol (sedan 1919). Före vattendomstolens tillkomst hanterades sådana mål av häradsrätterna. Den som vill få en fördjupad kunskap om flottningens alla arbetsmoment och attribut, bör besöka Dyvelstens flottningsmuseum, söder om Forshaga.

Lästips

Flottning: vattendragen, arbetet, tekniken. 2000.

Lundén, Bo: *Flottningen på Klarälven.* 1986.

Skogsbruk i omvandling. 1981.

Värmlands skogsbruk fordom och nu. 1929.

Thomas Kvarnbratt 2004-05-10